

Over het verloop van de cholera is maar weinig bewaard gebleven. Maar het zit hem niet in veel woorden. Drie op-eenvolgende overlijdensakten vertellen een aangrijpend verhaal en vormen de basis voor dit artikel. Het betreft één gezin uit Sint Philipsland met drie doden in één nacht. En nog niet eens een hele nacht. Dit is het tweede artikel over de cholera. Over die nacht.

Door Johan Vermeulen, Meteren

De cholera sloeg meedogenloos om zich heen en vooral in volksbuurten waren de klappen raak. Het eerste slachtoffer bezweek in Sint-Philipsland op 5 september 1866. Ds. Pieter van Dijke schreef op 18 september: 'Deze brief is dienende u te laten weten, dat de cholera op het eiland is uitgebroken. Er zijn er reeds elf aan overleden.' Laten we eens kijken naar drie overledenen tijdens het schrijven van de brief: Jacob van der Burgt, 63 jaar, Pieter van der Burgt, 23 jaar, en moeder Maatje van Sorge, 60 jaar. Drie doden uit één gezin. In het beruchte Karreveld: een verzameling van zo'n zestig huisjes en krotjes. Een wijkje waar vluchten uitgesloten was.

Drie doden in vier uur

Het zwaarst getroffen gezin was dat van Jacob van der Burgt. Van geboorte niet echt Fluplands, want Jacob kwam uit Sommelsdijk en moeder Maatje uit Bruinisse. Vader was hervormd, moeder oud gereformeerd, maar het kerkklimaatschap wisselde nog wel eens. Ze waren in 1830 in Flupland getrouwd en stonden te boek als arbeider en arbeidster; een doorsneegezin dus. Gelukkige ouders van vier dochters en twee zoons. De oudste zoon, Joost (1839) was in 1864 getrouwd met Catharina Kunst en op 16 april 1866 met een groepje van zo'n 20 Fluplanders met de zeilboot Liverpool naar Grand Rapids vertrokken. De boot kwam op 21 mei in New York aan; een paar maanden voor de cholera dus. Ook de oudste dochters Paulina (1831) en Cornelia (1833) waren bij de cholera het huis al uit. Paulien was in 1855 getrouwd met Adriaan Reijngoudt. Cornelia was in zee gegaan met de schippersknecht Andries Verheijke en hun zoontje Jan was in 1864 aan de pokken gestorven (zie artikel 2). De nog thuiswonende kinderen waren zoon Pieter (1843) en de twee jongere dochters, Izabella (1845) die als dienstmeid bij een boer werkte, en Adriana (1848) die ook wel een baantje zal hebben gehad. Die dochters waren allebei net wat hersteld van de pokken. Ze woonden dus met z'n vijven in een nieuw huisje uit 1863 op de punt van het Karreveld en op 'de hoek van Pietje Slood'. Het was het eerste huis waar de Zuiddijk een scherpe bocht maakt. Daar voltrok zich in de nacht van woensdag 12 september een ontzaglijk drama toen om 11 uur zoon Pieter (23) aan de cholera stierf, om half 12 vader Jacob (63) en 's nachts om 3 uur moeder Maatje (60). Drie doden in vier uur. De snelheid waarmee een gezond mens kon vervallen tot een onherkenbaar wrak was angstaanjagend. Choleradoden moesten direct de kist in zonder ze af te leggen, en zo snel mogelijk en met zo weinig mogelijk drukte in een extra diep graf worden begraven. Drie begrafenissen uit

Vier epidemieën rond de Mosselkreek (6)

Binnen vier uur drie doden in huize Van der Burgt



Rechts de woning van Van der Burgt in het Karreveld (of een gerestaureerde versie, zie pijl). Niet uit de tijd van de cholera, maar van de watersnood uit 1953. Maar het beeld zal niet veel verschillen. Het wegdek was in beide rampen een en al blubber. In dat hokje stierven dus drie mensen binnen vier uur en de overige familie vertrok naar Grand Rapids. Joost als eerste, voor een reissom van zo'n 30 gulden of een paar maandlonen. Hij ging vast met de trein naar Chicago, dat kon toen al, en van daar naar Grand Rapids, totaal een slordige 1500 kilometer. Ze zijn er altijd gebleven en konden gewoon Karrevelds praten. Ze zijn natuurlijk wel wat veramerikaniseerd en liggen op meerdere begraafplaatsen in Grand Rapids begraven. Cornelia stierf in 1902, volgens de overlijdensacte aan maagkanker (cancer of the stomach) en ligt op Greenwood Cemetery [Cemetery = begraafplaats]. Ze woonde 271 Alpine Avenue, best een mooie laan, en dicht bij Johannes Verwijs en Griet Walpot uit het Karreveld die in 1892 emigreerden en op nummer 859 in de 11e Street woonden. Op Cornelia's grafsteen staat in het Nederlands (met een fout gespelde naam): 'Cornelia Verheyke, Geb. Van den Burg, Geb. te St. Philipsland, 1 Dec. 1833, Overl. 9 Dec. 1902, in den ouderdom van 69 Jaar en 5 dagen.' Zus Paulien mocht 88 jaar worden en stierf in 1919; haar man Adriaan Reijngoudt was toen al vele jaren dood. Hun oudste zoon, Cent, in het Karreveld geboren, ging in Amerika door het leven als Curt Reijngold of Ringold en werd 90 jaar. Pionier Joost stierf in 1921 en ligt begraven op het grote Fulton Cemetery, niet ver van de familie Verwijs, die ik daar wel eens heb gezocht en ook nog gevonden. Zus Izabella trouwde daar met Willem (William) van Dijke en stierf als laatste van het gezin, in 1930. Op hun mooie zerk op Fairplains Cemetery staat: 'Van Dyke, William 1845-1921, Isabella 1845-1930'. Zonder haar achternaam, dus Van der Burgt komt niet meer in beeld. Maar dat is zo belangrijk niet. Van veel meer belang is de bijbeltekst erop: 'Zalig zijn zij, die geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams.' Zo was het leven van deze generatie Van der Burgt. Allemaal weg uit het Karreveld. Allemaal met een enkeltje. Voorgoed, want ze zagen het nooit meer terug.

één gezin op één dag, zodat de klok bijna onophoudelijk zal hebben geluid. Niets was er meer over van de lange reeks gebruiken en gewoonten rond sterven en rouwen, want elke seconde kon voor huisgenoten en hulpverleners de laatste zijn. De achterblijvers hadden geen trek meer om te eten, geen moed meer om te slapen en geen kracht om nog wat te doen. En ze waren dus nog vatbaarder voor die dodelijke ziekte. Maar de ziekte kende geen logica en de zussen hebben het overleefd.

Naar Grand Rapids

De meiden hadden in het Karreveld niets meer te zoeken en in Nederland ook niet veel meer. Het lijkt erop dat broer Joost prachtige brieven heeft geschreven en allen heeft opgeroepen en aangevuurd om naar Amerika te zeilen. En niet zonder gevolg. Izabella vertrok al gauw naar Sint-Annaland en werd in het voorjaar van 1869 'dienstbode' in Grand Rapids. Een wereldreis, of eigenlijk twee, want naar vertrekhaven Antwerpen was er ook al een. En naar Bergen op Zoom was een halve. Adriana vertrok eind 1868 naar Amsterdam en zeilde in 1871 via Anna Paulownapolder, in de punt van Noord-Holland, als 'dienstbaare' haar zus en broer achterna naar het inmiddels bekende Grand Rapids. Reden van vertrek was de standaardkreet: hoop op bestaansverbete-

ring. Paulina en Adriaan Reijngoudt moesten begin december 1866 hun dochter Adriana begraven. Hun gezin vertrok in 1879 naar Hoedekenskerke en voer wat later met minstens 9 kinderen de grote waterplas over.

De laatste Van der Burg, Cornelia, emigreerde in 1883 nadat haar Andries Verheijke een jaar eerder op zijn 50e was gestorven. En zo vertrokken ze. Aangespoord door de familie wellicht: kom maar naar hier, want thuis heb je toch niks meer, hier is ruimte zat en Engels hoeft je niet te leren. En dus togen ze allemaal naar het lonkende land van de onbegrensde mogelijkheden, dat iedereen royaal de kans gaf om een doorstart te maken. Dat gingen deze nijvere Karrevelders ook doen, want werken waren ze wel geleerd en ze kregen het goed in Michigan. Ze zijn er ook gestorven en hun kinders en kleinkinders ook al, als echte Yankees. Hun ouderlijk huisje is allang gesloopt en de cholera is zoiets als vervangen door de corona. Ook het oude Karreveld is weg; sinds 1972 helemaal weg. Maar als ik weer in Flupland kom, dan zie ik weer dat plekje waar zoveel levensleed is uitgescreuwd. Onderaan de dijk. Leed, allemaal leed.

Met dank aan Fred van den Kieboom en Roy Hage van gemeentearchief Tholen.

